

Beskattning av osäkra och instabila inkomster

Ekonomiskt generalrapport

Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådets höstseminarium

Reykjavik 27 – 28 oktober 2005

Guðmundur Magnússon
gudmumag@hi.is

Introduktion

Beskattningsåret, vilket oftast sammanfaller med kalenderåret, utgör vanligen räkenskapsåret. Men som vi vet hänför sig inkomster av verksamhetsrörelse inte alla alltid till samma år varför periodisering av dessa är nödvändig. En investering kan vara lönsam över hela sin livslängd även om den levererar instabila inkomster. Om skattereglerna är sådana att förlustutjämning inte kan företas och överskott under enskilda år beskattas uppkommer en asymmetri i beskattningen vilken kan leda till att investeringen inte kommer att företas. Speciellt markant blir detta för nystartade företag vilka kan gå med förlust under åtskilliga år i början. Skattereglernas utformning kan därför ha stor betydelse för företagssamhet och nyskapande i samhället. Å andra sidan skall beskattningen uppfylla vissa kriterier som optimal resursfördelning, neutralitet, rättfärdighet och administrativ effektivitet.

Det är en jämviktskonst för politikerna tillsammans med ekonomer och jurister att utforma ett skattesystem som uppfyller dessa kriterier i så lång utsträckning som möjligt. Ekonomerna vill helst uppnå optimal beskattning genom att minimera extrabördan av skatterna, dvs. de negativa konsekvenserna på den samhälleliga nyttan i någon mening. Juristerna har den svåra uppgift att formulera skattereglerna på så sätt att systemet uppfyller kravet om administrativ effektivitet och likabehandling.

Vi är därmed inne på företagssamhet och incitamentstruktur snarare än skattesatser som sådana. Det är klart att skattesatsernas höjd spelar en roll för hur stora verkningarna av olika typer av skatter blir. Men det är viktigt att skatterna inte verkar som hemska på initiativ och utveckling.

Ämnet för detta seminarium är *beskattning av osäkra och instabila inkomster*. Vi som står som arrangörer för seminariet hoppas att det uppfyller de villkor som skall känneteckna en samnordisk konferens; att ämnet är intressant och att vi lär oss mera om vårt eget och våra grannländers skattesystem. Vi har fått nationalrapport från vart och ett av de fem nordiska länderna och generalrapporterna bygger i stort sett på dessa.

I princip kan man påstå att alla inkomster är mer eller mindre osäkra. Vi har därför i förberedelserna givet några riktlinjer för nationalrapporterna.

Den viktigaste begränsningen var att utelämna personbeskattningen och för det mesta också beskattning av försäljningsvinster m.m. Detta var dels motiverat av hänsyn till ämnets omfång, dels eftersom beskattning av kapitalvinster har varit ämne för ett tidigare seminarium.

De flesta inkomster är osäkra men här är det meningen att inrikta sig på de områden där fluktuationerna är störst och där företagen har störst utrymme för att bestämma hur och när överskott eller underskott redovisas. Ämnet har i nationalrapporterna behandlats dels allmänt, dels med inriktning på vissa sektorer. Numera gäller EU/EES lagstiftning om näringsverksamhet i alla de nordiska länderna medan varje land har sin egen skattestruktur. I praktiken påverkar lagar och förordningar om årsredovisning, exempelvis i kreditinstitut och försäkringsföretag, inkomstskattegrundlaget. Det uppkommer också skattesaker där det blir ifrågasatt om ett lands skattebehandling uppfyller EUs direktiv med hänsyn till lika behandling av inhemska och utländska företag m.m. De nordiska länderna har något olika näringsstruktur som har föranlett särskild skattelagstiftning eller förordningar på vissa områden i varje enskilt land, såsom beträffande oljeutvinning i Norge, fiskekvoter i Island, skogsbruk i Sverige, Finland och Norge samt elproduktion i Norge och Island.

Ämnena har behandlats dels från juridisk, dels ekonomisk synvinkel i varje land för sig. Det framfördes som önskemål att dessa skulle komineras i en och samma nationalrapport och detta har lyckats i två ut av de fem länderna.

Generelt om skatter och incitament

Den jämförelsenorm som oftast används i litteraturen för skatteneutralitet över tid är fullständig skattekompensation för underskott (e. full loss offset). Detta betyder att det offentliga deltar symmetriskt i vinster och förluster utan någon tids spärr. Om inkomstskattesatsen är enhetlig 28%, betalas 28% i skatt vid överskott och det offentliga betalar 28% av underskott till företaget. Ett dylikt system finns inte i praktiken på grund av möjligheter till missbruk och svårlösta kontrollproblem men de regler som gäller för förlustutjämning har kommit allt närmare denna förebild. Tidsbegränsningar för framåtrullning av underskott har slopats i allt fler länder men direkta utbetalningar vid underskott i företag – dvs. en negativ inkomstskatt - har inte införts i våra länder. Det bör också noteras att genom att man vid överföring av underskott som kvittas mot framtida vinster ignorerar uppoeringskostnad i form av räntebelastning. Lagstiftaren ignorerar oftast medvetet tidsaspekten, jfr dock räntjustering vid framåtrullning av underskott i petroleumverksamhet i Norge, vilket framgår av den norska nationalrapporten. Det finns element av negativ inkomstbeskattning i personbeskattningen men där gäller å andra sidan återhållsamhet med överföring av förluster.

Man kan ställa upp en tabell med avkastning före och efter skatt som funktion av sannolikheten för olika utfall för vinst och förlust vid asymmetrisk inkomstskatt som i den danska nationalrapporten. Detta kan man också göra för avkastningen som funktion av diskonteringsräntan som i den svenska ekonomiska nationalrapporten.

Olika typer av inkomst- och förlustutjämning

1. Förlustutjämning framåt och bakåt

Det finns en tabell i den svenska ekonomiska nationalrapporten (s. 7) som ger översikt om förlustutjämning inom EU/OECD och förändringar i reglerna från år 1991. Vad gäller framåtrullning av underskott är dessa obegränsade i tid i 9 utav länderna men avkortade i 11 länder till mellan 5 och 20 år. Om kvittning bakåt tillåts gäller det 1 – 3 år. Som påpekas i rapporten verkar det vara en trend att tillåta i lagstiftningen en förlustutjämning för allt längre perioder framåt i tiden. Island gör härvid ett undantag där tidsspärren har skärps.

Det finns exempel på speciella regler för begränsning av förlustutjämning i de olika länderna, jfr begränsning vid försäljning med förlust av fastighet i Danmark.

2. Obeskattade reserver

Här finns det olika varianter till inkomstutjämning; avsättning av en viss andel av vinsten till en reservfond med eller utan inbetalningskrav på speciella konton. Speciellt i Sverige har olika varianter prövats såsom inveteringsfonder, skatteutjämningsreserver och nu periodiseringsfonder. I praktiken leder obetingade reserveringar till en minskning av den officiella skattesatsen för företagen och reserveringarna är ofta att jämföra med räntefria lån tills bolaget upplöses. Från och med 2005 beläggs periodiseringsfonder i Sverige avsatta av juridiska personer med beskattning av en schablonintäkt som skall motsvara summan av gjorda avsättningar multiplicerade med en ränta som utgör 72% av statslåneräntan året före. Detta betyder att skattefordelen blir mindre för avsättningen till fonderna vilket har fått till följd att flera svenska storföretag har upplöst sina periodiseringsfonder. Effekterna av fonderna på den effektiva bolagsskatten analyseras i den svenska ekonomiska nationalrapporten.

3. Reservering för framtida ersättningar; banker och försäkringsbolag. Detta behandlas senare i rapporten.

4. Koncernbidrag och koncerninterna transfereringar, jfr den juridiska generalrapporten.

5. Sambeskattning, jfr. den juridiska generalrapporten.

Beskattning av banker och andra finansiella företag

Bankrörelse i aktiebolagsform beskattas i alla de nordiska länderna som alla andra bolag medan särskilda lagar reglerar sparbanksrörelser. Det finns dock särregler för såkallade investmentföretag i Sverige som beskattas med 1,5% av värdet av de värdepapperstillgångar som bolaget äger vid beskattningsårets utgång.

Även om banker beskattas på samma sätt som andra företag har dessa större utrymme att uppskjuta inkomstbeskattningen.

Bankerna bär ju många typer av risker, såsom kreditrisk, ränterisk (marknadsrisk), motpartrisk, likviditetsrisk och verksamhetsrisk. Inte minst därför att man vill bidra till stabilitet i det finansiella systemet, dvs. minimera den s.k. systemrisken, är bankerna underställda fler direktiv än vanliga kommersiella företag. Dessa direktiv består t.ex. i minimikrav om egenkapitalet enligt Baselreglerna (CAD).

En bank gör olika reserveringar för framtida förluster; allmänna reserveringar enligt Baselreglerna, speciella reserveringar för befarade kreditförluster m.m. Dessa reserveringar skall vara väl motiverade och är oftast begränsade uppåt beträffande skattefrihet, t.ex. 0,6% av utestående lån vid beskattningsårets slut (Finland). Sedan finns det undantag för bla. högriskfonder som specialiserar sig i etablering av nya företag varvid intill 100% förlustreserveringar kan göras. Det har varit diskussion om huruvida ränteintäkter från dessa kreditreserveringar skall beskattas eller ej, jfr. Danmark.

Beskattning av försäkringsbolag

Som bankerna är försäkringsbolag underställda specifika solvenskrav som gäller i EU/EES och regelsatt som utställs av finansinspektionen i vederbörande land.

För att följa den svenska juristiska nationalrapporten så gäller det att även om försäkringsbolagens associationsrättsliga och redovisningsmässiga situation påminner om bankernas finns det emellertid skatteregler som specifikt avser försäkringsbolagens verksamhet. Sedan finns det betydande skillnader mellan livförsäkringsbolag och skadeförsäkringsbolag. För de förstnämnda gäller att inbetalade premier inte är skattepliktiga och följaktligen heller inte kostnader anknutna till dessa. För de sistnämnda är premierna skattepliktiga och därmed kostnader avdragsgilla. Ett skadeförsäkringsbolag skall göra *försäkringstekniska avsättningar* som täcker alla de åtaganden som kan följa av ingångna försäkringsavtal. Detta betyder en uppskjutning av beskattningen. Detta gäller även s.k. *säkerhetsreserver* som skall täcka slumpmässiga och svårbedömbara faktorer.

I de övriga nordiska länderna finns det varianter av de gamla systemet i Sverige med en *regleringsfond* och en *utjämningsfond* för resultatutjämning.

Som nämns både i den finska och den norska nationalrapporten kommer reserveringssystemet i försäkringsbolag att förändras vid införandet av nya EU direktiv (IFRS II).

I den isländska ekonomiska nationalrapporten ges det exempel på försäkringstekniska reserveringar hos de isländska skadeförsäkringsbolagen. Det visas att den utestående skadeståndsskulden utgör allt från 8 års intill 25 års ersättningskrav mellan 1997 och 2003. Man kan ifrågasätta om detta är väl motiverat.

Bankerna har de senaste åren fört alla sina marknadsvärdepapper till marknadsvärde (mark-to-market) i stället för att bokföra dessa till anskaffningsvärde med justering för prisändring periodiserad över den återstående lånetiden (buy-and-hold). Detta kan de emellertid inte göra med sin utlåningsstock eftersom det inte finns något egentligt marknadsvärde för denna.

Försäkringsbolagen skall ju göra reserveringar för framtida ersättningskrav; skadestånd, sjukdom, pension, dödsfall, allt beroende på typ av försäkring. Det är därför befogat att de använder försiktighetsprincipen. Detta verka de emellertid inte göra konsekvent. Å ena sidan gör de reserveringar för framtida skadestånd men å andra sidan förvaltar de ibland reservingsfonderna genom att köpa högriskaktier, investera i andra företag i samma bransch och de har intill nu inte fört deras värdepappersinnehav till marknadsvärde (m-t-m). Efter att många försäkringsbolag förlorade dubbelt efter 9/11/2001, dvs. skadeståndsbetalningarna ökade samtidigt med förluster på aktieinnehav, har nya direktiv utarbetats på EU – nivå som nu är vid att verkställas.

I den norska nationalrapporten behandlas de regler som gäller för utländska försäkringsbolag. Utländska filaler i Norge är enligt EES reglerna inte skattepliktiga i Norge och inte underställda de särregler som gäller för norska försäkringsbolag. De sårnorska reglerna betraktas som förmånliga och det tillåtes att dessa användes av en utländsk filial från ett land som har en skatteöverenskommelse med Norge. Det nämnes också ett tredje alternativ varvid ett utländskt skadeförsäkringsbolag kan deklarera som nettointäkt 3% av årets bruttopremier men denna möjlighet lär inte vara utnyttjat.

Redovisning och beskattning

De nya IAS/ IFRS reglerna har antingen blivit införda i våra länder eller är under verkställande (helt eller delvis). De börsnoterade bolagen i samtliga EU-länder övergick till att tillämpa IAS/IFRS-normerna vid årsskiftet 2004/2005. I allmänhet blir det valfritt för icke börsnoterade företag att använda principerna om de har en aktöriserad revisor.

Införandet av de nya reglerna kommer att medföra betydande ändringar i den rapporterade inkomster och kostnader och därmed vinst och beskattning.

De nya standarderna försskriver att bolaget får eller skall värdera flera sorters tillgångar till s.k. *verkligt värde* (e. fair value) snarare än *anskaffningskostnad*, såsom finansiella instrument (IAS 39), lantbruks- och skogsbruksprodukter (IAS 41), fastighetsinvesteringar (IAS 40), materiella och immateriella tillgångar (IAS 16 och IAS 38).

Använder man marknadsvärdering på detta sätt kan det leda till förtida realisering av en värdeökning och därmed ökad beskattning. Beskattning av icke realiserad intäkt strider mot försiktighetsprincipen och skatteförmågeprincipen.

Nyordningen i årsredovisningslagarna resulterar i skatterättsliga följdändringar såsom beträffande lagervärdering och periodisering av räntebärande värdepapper och lånefordringar som inte marknadsvärderas (b-and-h).

Företagens resultat kommer att uppvisa större fluktuationer under marknadsvärdering än tidigare, inte minst för skadeförsäkringsbolagen. Införandet av de nya normerna kommer också att ta längre tid i denna bransch än i andra.. Som nämns i den finska

nationalrapporten talar man om 2005 för första delen (av IFRS 4) och 2008-2010 för den andra delen.

Landspecifika näringsgrenar

1. Petroleumsverksamhet (Norge)

Det hänvisas till den norska nationalrapporten där bl.a. följande framkommer: Varje företag behandlas individuellt. Sokkeln utgör et skattedistrikt och är underställt petroleumsskattelagen. Inkomst från sokkelverksamhet beskattas med bolagsskattesatsen, nu 28%, plus en särskild skattesats som man kan hänföra till grundräntan av sokkeln, nu 50%, dvs. totalt 78%. Utöver detta tillkommer en varierande produktionsavgift och den formella marginalskatten har varierat mellan 75 och 85 procent. Eftersom utvinningen ofta rör sig om joint ventures och transfereingar mellan besläktade företag finns det utförliga regler om såkallade normpriser och underskott. Bl. a. kan man inte flytta underskott mellan sokkelintäkt och landintäkt.

2. Vattenkraft (Norge och Island)

Grundränteskatteintäkterna på elproduktion i Norge har varierat i takt med priset på elektricitet som i sin tur beror på varierande väder och vatten. Skatten går till både stat och kommuner/fylker. Det finns också särregler om koncessionsavgifter och fastighetsskatter vilka behandlades på senaste års seminarium om *kommunal beskattning*.

I Island betalas inkomstskatt till staten. Fastighetsskatt betalas till kommunerna men vissa undantag gäller om skatteplikt, såsom av kraftverk och transmissionslinjer. Kraftintensiva företag i utländsk ägo har varit underställda särregler för det mesta men med nedsättningen av den statliga inkomstskatten till 18% väljer de nu att övergå till den allmänna bolagslagstiftningen i Island.

3. Skogsbruk (Sverige)

Som framgår av den svenska juridiska nationalrapporten finns det särskilda regler för skogsbranschen i den svenska beskattningsrätten. Där framgår bl. a. att:

“En juridisk person eller handelsbolag får under sin innehavstid av en skogsfastighet högst dra av motsvarande 25% av anskaffningsvärdet som skogsavdrag. Vidare får avdraget för enskilt år inte uppgå till mer än motsvarande 50% av de avdragsgrundande intäkterna. För en fysisk person får skogsavdraget uppgå till maximalt 50% av anskaffningsvärdet under innehavstiden...Skogsavdragen syftar i första hand till att avgränsa beskattningen till värdetillväxten i skogsbeståndet...

En mer specifik möjlighet till resultatjustering inom skogsbruket utgörs av *skogskonton* och *skogsskadekonton*. Möjligheten står endast öppen för enskilda näringsidkare. Avsättning till ett skogskonto kan göras med som mest 60% av intäkten vid upplåtelse av avverkningsrätt samt 40% av intäkterna vid försäljning eller uttag av skogsprodukter...

En skogsägare som drabbats av stormfällning, brand, insektsangrepp eller liknande och därför tvingas avverka i förtid kan istället göra en avsättning till et skogsskadekonto. Avsättningar kan i dessa fall göras med 80% av intäkten från upplåtelse av avverkningsrätt och 50% av intäkten från försäljning eller uttag av skogsprodukter... Beskattningen av de större skogsföretagen påverkas av förändringarna på redovisningsområdet. Enligt IAS 41 skall växande skog värderas som en särskild post till verkligt värde... En värdeökning av skog kommer att leda till en skattepliktig intäkt.”

4. Fiske(Norge och Island)

I Norge har det varit diskussion om och förberedelser för resursbeskattning (grundräntebeskattning) men detta har inte ännu förverkligats. I praktiken har staten skatteutgifter för fisket.

I Island finns det numera en måttlig resursavgift som är relaterat till branschens årliga ekonomiska resultat. Sedan finns det regler om beskattning av köp och försäljning av fiskekvoter på den allmänna marknaden. Staten utdelar fiskekvoterna gratis i relation till tidigare fiske och innehav efter bestämda regler. Under det år som vinst av försäljning av kvoter (fiske rättigheter) redovisas kan det belopp som företaget har betalat för nyköp av kvoter reduceras med den beskattningsbara vinsten. Företaget kan också begära två års uppskov med skattebetalningen samt utnyttja denna för att reducera nyköp av kvoter under samma tid. I den mån nyköp inte realiserats skall skatten inkrävas med 10% pålägg. Nedskrivningen är faktiskt också kopplad till överförbara underskott vilka först måste utnyttjas.